

Tartalom: Reminiscentiák 1837ről, (Árokalyi) 191 l. Titoknoki előadás a' magy. t. társaságnak 1837beli dolgairól, 196. l.

Reminiscentiák 1837ről.

(Folytatás.)

Kovászna főhely Orbai székben, hasonló nevű patak mellett a' Kárpátok' északkeleti oldalán két angol mértföld hoszban nyulik el. Lakóinak száma a' két ezeret jóval meghaladja; kik többnyire székelyek 's helv. vallást követők; 50-60 család oláhságnak fészke, kik az erdő alatti részt birják, 's hitőkre nem egyesült görögök. A' helység al- és felszegre oszlik, melly utóbbi Vajna falva nevet visel, hihető azon okból, mert Vajna család; vagy örökösei' birtoka nagyobbára. Népes heti vásárain 10—15 darab szarvas marhát levágnak; országos vásárja csak egy, az úgy nevezett kendermag sokadalom, hihető bucsujárás' maradványa.

1837ben még nem volt iskolája a' 2 ezer számot népességben meghaladó Kovásznának, azóta csak ugyan sikerült a' helység' igen érdemes és kedves papjának az előljárással egyet értve, iskolát alapítani, mellyet a' ref. főconsistorium a' garasos tárból nevezetes segedelemmel pártol évenként. Ezen iskola, ha kellőleg apoltatik, a' legjótékonyabb befolyással leend a' vidék' jövőndő nemzedéke' erkölcsi vallásos nevelésére.

Az oláh telep mikor 's hogyan került ide, nem járhattam végire. Mintegy 4—500 főnyi népessége, a' Vajna falvának erdő alatti terein telepedett. Nagyobbára juhtartásból élnek, számos nyájukat Oláhország' térein tartják té-

len nyáron át, pénzes emberek. Kettőt jegyeztem meg ezen telep körül, 1) azt, hogy oláhlul inkább férfiak tudnak, az otthon lakó nők keveset vagy semmit. Ha viseletők a' székelyekével egyeznék, nem lehetne fajukat kiismerni, a' magyar nyelvet olly tiszta székelyesen hangoztatják; 2) azt, hogy ezen nép kivált ellentétben a' zömök székelyekkel, a' legszebb ember-rácza; mellyet valaha hazánkban és hazánkon kívül láttam. 'S főleg hölgyei milly kecsesek! A' legszebb junói termet — karcsu derék — szabályos görög arczél, a' legigézőbb keleti barna szín, és szemek? — csupa meduza szemek — azon állományok, mellyekből alkotvák röviden a' kovásznai hölgyek, azt hiszem, náluknál szebbeket kivált ha díszruházatban, 's innepies öltözetben látod őket, csak kelet rejtekei mutathatnának. Erdélyben ezekhez fogható szépségeket alig láthatni. Valóban nem egy méltó közülök, hogy egy festő, p. o. tisztelt Barabásunk, mint a' honi szépség' példányait 's tükörcit az oláh nemzetben, ecsetjére méltassa. Elbeszélésem, kegyes olvasó, csupa valóság, vagy ha nagyításnak tartod, saját szemekkel is meggyőzheted kicsin hitedet.

Kovászna leginkább savanyu vizeiről híres. Ezek többnyire Vajna falván forrnak, és pedig akkora bővségben, hogy ott az édes víz ritkaság, a' kútak savanyu vízzel telvék, a' hegyek' oldalából, a' patakok' árkaiban, a' martokból, a' lakó telkek' udvarán, pinczékben, sőt az utcá-

kon is kisebb 's nagyobb tartalmu erekben bugyog az érczes víz. Vajnafalva alatt a' természetnek egy titkos műhelye rejtezik, egy ropant terjedelmű tűzhely, hol láthatlan erők örökös munkásságban fejtik egymást; előttünk csak némi miveleteikben ismeretesek.

Az itteni vizek kellemetlen szamatuak, 's nem is annyira ital, mint fürdés végett ajánltanak. A' bort nem főzik, 's a' bennök rejtező napha tartalom miatt kissé undorítók. Egyetlen forrás van a' kovásznai határon, a' Térrét nevet viselő völgy' szélső oldalán, melly borral vegyítve itatja magát. Többnyire az érző inak' gyengeségeiben, görcsökben, makacs köszvény, 's rheumakban dicsérik jótékony orvosi erejét. Majd minden házi gazda' udvarán egy savanyuvíz kút ásatik- 's mindenik megjegyzi azon betegségek' nemét, mellyek a' kútjából merített víz által gyógyítottak a' szenvedő vendégeknél; innen van aztán hogy minden kútnak bizonyos nyavalyákban csallhatlan erő tulajdonítatik 's hogy Péter' vagy Pál' kútja NN. betegségnek egyetlen specificuma széles e' világon.

Vajnafalva földtani tekintetben a' legérdekesebb helyek közé tartozik. A' föld itten mindig erős gőzölgésben van, mellytiszta száraz időben kevésbé, de nedves essős időjárásakor még a' szobákban is érezhető. Ezen gőz csak bizonyos magasságra emelkedik, fojtós természetű, annyira, hogy a' gyengébb alkotásu állatok teljességgel ki nem állhatják; változó időben ha a' madár a' kútak felett bizonyos magasba emelkedő légoszlopba belé repül, töstént elkábul 's alá esik; a' pinczékben az egér 's patkánynak híre sincs, sőt kellemetlen időben a' pinczékben bizonyos niveaun alól hajolni embernek sem tanácsos, ha életét szereti. Egy derék szomszédunk beszélé, mikép egykor egyik nőcselédje a' pinczébe holmi kellőségek után küldetvén, nem ismerte a' hely' 's idő' természetét, az alatt helyezett dolgok után hajoltában töstént elfojlódot lélekzete

's eszméletlen rogyott össze. Szerencsére szűkség volt a' nőcselédre, 's a' házi asszony hozzászias kimaradása miatt sejtven a' balesetet, jókor utána látott, fölhozatta az áthalottat, 's kevés idő mulva sikerült őt ismét életre serkenteni. Sokszor annyira eltölti ezen gas a' pinczékét, hogy életveszély nélkül senki sem merészkedik belsejökbe lépni. De a' kútakat a' legtisztább 's szározabb időben sem áshatják, mert már néhány ölnyire a' fejlődő gőz' bővsége 's fojtóssága minden élő lényt megölné. Hogyan ássák tehát a' kútakat? Van Háromszéken egy szél, mellyet Nemerének hívnak, ha ez szokott hatalmát gyakorolja, a' folyton folyó gőz anyag annyira lenyomatik miatta, hogy bár minő mélységre is veszély nélkül leáshatni. A' kovásznaiak a' deget (földi zsír) szagtól, ezen gőzölgést doh-nak nevezik. Van egy mély és posványos utcája a' falunak, hol a' járáskeles ezen nagy mértékben fejlődő doh-szag miatt felette kellemetlen; az itt lakókról azt mondják: „a' doh on lakik.“ Ennek tulajdonítják, hogy Kovásznán a' faszerek alantabb helyeken, mint pl. padlázat, székek a' templomban néhány rövid év alatt elrothadnak 's haszonvehetetlenné válnak. A' kovásznai templomot e' miatt minden 5-6dik évben újból butorozzák, 's már a' második évben az új dészkázaton a' penész, 's a' gombáknak bizonyos nemei felül kerekednek.

Legnevezetesebb a' kovásznai fürdők közt a' falu kellő közepén hatalmas zajjal, hánykodó Pokolsár. Mocskos, színére szürke sárgás vízeről, 's hihető, mivel a' belőle fejlődő lég folyó 's ha vize kimerítettik, fenékén öldöklő természetű, kapta ezen nevezetet. A' víz egy másfél öl hosszú, 's félannyi széles bassinba szorítva legmagasabb vízállásakor mintegy négy láb mélységű, feneke porondos, de kétséges alapu, mert mint könnyű nászad a' mélység fölött úgy inog 's hintázik a' legkisebb nyomásra. A' vízből kifejlődő lég bőv napha 's bűdöskő tarta-

lomra mutat, kékes színű, egy két láb magasan lebeg a' vitzükör fölött, gyenge tüdőknek felette ártalmas, a' gyertyát kioltja, 's a' testnek ezen légfolyamba mártott meztelen részét kemény izzadásba hozza. Némelly betegségek, jelesen köszvény 's rheumak' gyógyítására használják. Sokkal hatalmasb a' gőzfürdő. Ennek az a' módja, hogy a' bassin padlázat lebecsátatik szintén a' vitzükörig, egy szelelő lyukkal közbül, melly felett egy gondoson elzárt faköpenyegbe a' beteg úgy béburkoltatik, hogy csak feje marad szabadon. A' gőz a' padlázat által a' faköpenyegbe nyomtatván, a' testet elébb föl melegíti, majd annyira izzadásba hozza, hogy a' verejték patakként szakad le róla. A' fürdő mellett egy öltöző szoba van, piszkos, kényelmetlen; mint minden egyéb a' kovásznai fürdőkön. — Régen a' Pokolsár a' falutól néhány puskalövésnyire buzogta rejtélyes vizeit, a' monda szerint egykor szakadozni kezdettek partjai, a' tó mind beljebb vonult a' falu felé, mig mostani helyén kőrétegektől tartóztatva megakadt. A' Pokolsár ezen sétahelyén út van, 's maig is pokolsár-útjának nevezik. A' mellette folyó patak áradáskor nem egy versben hánytá bé forrását, de ismét kiütötte magát.

Azon élénkség, vidor kedv, nyíltság és derűltség a' társalkodásban, mi a' hazai más fürdőköt jellemezi (characterizálja) 's annyira vonzatosá teszi, ismeretlen dolgok Kovásznán. Nem mondhatom feszültnek, sem követelőnek az itt uralkodó hangulatot; bizonyos elfogultság' neme inkább, mellyből minél inkább akarunk kivergődni, annál jobban bele bonyolodunk. Ennek főokát abban találom, hogy a' kovásznai vizek utófürdő (a' vastartalom miatt erősítő természetűek lévén) gyanánt használtatván, más fürdőkön mulatás után, azoknak örömeivel torokig jóllakva érkeznek ide a' vendégek; az új körülményekbe vagy nem tudják, vagy restelik magokat bele szoktatni: azért van az, hogy

itt az emberek nem kerülük, de nem is keresik egymást; azért van itt az idő töltésnek is némi hamvas szeredai színezete, 's minden élvezetnek bizonyos pénteki íze, millyen az utó ebédszokott lenni, mellynek étkei három órai derekas eyés ivás után rakatnak előnkbe. Minden család önkörében keresi, 's leli föl kicsin világát, 's ebben silány örömeit. Ritka dolog az a' kovásznai egen, hogy két három efféle kicsin világ olvadjon egy rendszerbe; 1837ben a' kovásznai világban mindenkinek saját csillagútja volt, 's az egyes csillagokban történt dolgokról csak hozzávetőleg tudunk valamit, mint tudunk azokról, mellyek Mars úr', 's Venus asszony' országában történnek. Egyetlen kis világocska volt, mint hírelék, extra poston éppen a' téjútból szállott alá a' kovásznai fürdőkre, hihető, mint-hogy sok vulcantartalmu kiegett csillagokon vezetett át útja, magát nagyon békormozta, erről 17 napi csillagászi vizsgálatok után sem tudánk valami okost, valami szépet kitalálni. Egy hegyes bajuszu szobaszomszédom, jártasabb nálamnál az opticában, 's tudós a' telescopokkal bánásban huzomos éjnapi vizsgálatinak eredményét ezen bujdosóról ime' szavakban közlé velem: „Ez, úgy mond, egy szomorú mogorva képű csillagzat száraz kopár mezőségeekkel, 's jégsgizegekkel, nyár és ősz nélkül, hihető sötét darabontja valamelly fényes testnek, szokatlan úton vándorol a' több csillagok' szelid tiszta fényét ki nem állhatván, némi szürkés sárga nimbus övezi hálántékait, melly világítás helyett messze üzi a' világosságot.“ „Ahá, félbe szakasztám a' hegyes bajuszu csillagászt, mit nekem a' Kegyed' sötét csillaga, én a' vidám, ezer bájreményű, 's napfényű élet' csillaga vagyok, hagyjon fel együgyü rajzával az ég' bizonytalan szemfényű baglyairól.“ „Kiki a' módja szerint tevém hozzá kissé bosszuson.“ A' hegyes bajuszu meglógatá fejét, 's bécsapta az ajtót.

A' fürdői lakók ha nem is kényelmesek, de

tűrhetők. Nagyobbára úgy vannak butorozva, mint azon vendég fogadók, hová ritkán vagy nem is várnak vendéget. A' szolgálat restül megy. A' székely csak kinek tartozik vele, másnak készpénzért sem tűri a' parancsot, híjában, neki vériben van a' szabadság. Becses személyem' számára a' szállást — csak megsugom a' nyájas olvasónak — egy tágas táncsteremben mutatták ki, éppen abban, mellyben a' háromszéki úgy nevezett frakkos bálók *) tartatnak. A' credenczet jobbról a' hegyes bajszu, a' pipázót egy gyógyszerárus, a' fecsegő termet nők foglalták el. — Ennyit a' lakószobák', 's szolgálati készség' dícséretére.

A' kovásznai népszokásokból főleg egyet tartok megemléltendőnek, különös bélyegző voltáért inkább mint az ujság' kedvéért; mert a' mit mondani fogok, azon az olvasó, közönségesen elismert 's quasi törvényesített szokás levén az a' nagy világban, nem fog megütközni. Alig hinné el a' nyájas olvasó — 's pedig való. — Kovásznán egy neme létezik a' párviadalnak. Kovásznán is a' balul értett álbecsület miatt élethalál harcra szállnak, kopia fa alá juttatják, vagy nyomorékká verik egymást. Nem csak Párizsban, Londonban 's a' t. 's a' t., a' civilizált világ' legszélső határán is szokás a' becsület' feltjait egy kis piros vérrel lemosni, szokás az igazság sérelmét az erős, 's testi ügyesség' próbájára bizni; szóval: a' mivel világnak minden jogot, észet, 's igazságot letapodó barbár szokása, csak hogy más alakban, szokás Kovásznán is. A' sérelmek' kiegyenlítésének illyetén mód-

*) Háromszéken a' farsangi multságoknak három gyűléspontja van: Sz. Györgyön a' lovasezred' főhelyén, Kézdi Vásárhelytől a' 2dik gyalogezred' főszékén, és Kovásznán. Innen három féle bált különböztetnek meg, az elsőt nevezik tarka zsinorosnak, hol a' lovas tiszték 's velök rokonok, a' másodikat veres gallérosnak 's itt a' gyalog ezredhez tartozók, a' harmadikat frakkos bálnak, 's itt a' fegyvertől szabad nemesség játsza a' főszerepet. — Szerencsétlen különbség!

jára mint másutt úgy itt is azok vetemülnek, kik inkább szenvedélyek mint józan észről kormányozva az emberi érdemről, valódi becsületről a' legfonakabb, hogy ne mondjam, nevetésesb képzetekkel bírnak. — A' kovásznai párviadal többnyire így megy véghez. A' bajvivő leventák nem magánosan vagy páronként, rendszeren pártokra szakadva állanak szemközt — a' vivó tér a' szabad mezőnek egyik az emberi lakoktól távol eső része — (itt is telát kerülük a' vivók a' közvéleményt 's társaság' szemeit, pedig a' becsület' kivívásának ezen módját ha annyira helyeslik, miért rejteznek el? hisz az igazság nem retteg a' nyilvánosságtól?) Közeledvén a' pártok' vezetői egymáshoz, a' környéket uraló előfára, vagy dombra mász közülök egyik 's onnan torkaszakadtából a' következő fölhívást kiáltja ki: „Hallod-e (v. halljátok-e) NN. NN. jér ki velem híre hóra, hó hátára — csere botra fejszefokra, botpálczára vasláncsára, 's ha ki nem jösz fél órára, pokolba menj vacsorára.“ — A' kihívás' el nem fogadóját kujonnak nevezik. Elfogadtatván pedig, elébb apró, majd gyilkolóbb fegyverekhez nyulnak, sokszor mind két részről vér omlik, 's néha halál is történik, míg vagy megunják a' harcot, vagy vérrel pecsételik a' becsületet, 's békességet. A' ki a' viadal' helyén leli halálát, vörös kopia fát ültetnek sirdombjához. — A' haladó korszellem azonban, 's a' bölcs előjáróság' célirányos rendeletei kezdi kiűzni divatból ezen embert lealacsonító szokást, 's most már felette ritkán hallani egy egy példáját, 's ez is rossz következesek nélkül, 's a' lehető kimélléssel hajtatik végre.

Orbai székben lényeges változtatás nélkül éppen az a' nyelv divatazó, a' mi a' több székekben, kissé énekelve 's az utósó szótagot megnyujtva beszélnek. Szembetűnő másfelől 's tán csak Orbai szék' sajátja az, hogy diminutivumokat használnak minden harmadik negyedik szavokban, p. o. lovacsk a, kutyácska, facskicska, csel-

lecske, búcske, ezek helyett: ló, kutya, fa, cselle (fejér hal neme), bú (zavaros, mocskos), valamint az is, hogy a' val, vel rago-
kat változtatás nélkül mondják ki p. o. ember-
vel, Já nos val. Azokért kika' szavak' ismerte-
tése' olvasásában töstént elfáradnak, jegyzetben
közlők némely csak a' székelyek' közt divatozó ér-
dekes szavakat, mellyhez nagy részben a' kovász-
nai érdemes lelkész úr' szivességéből jutottam 1).

Régen szinte a' faluig nyultak bé a' feny-
vesek; most a' derekas fenyő erdő több óra tá-

1) Aporkodni = erősködni, erőszakoskodni. Bi-
zony = bizonyosság = Zeuge. Csellenghogól = ar-
ról mondják, kit vallatnak 's az igaz helyett ezer teker-
vényekbe forgatja a' vallatókat. Cs unda, bú, gamat,
dancs egy értelműek. Cseple = muslicza. Csillatni
= jáczodtatni a' nő személyt. Csitolni = csendesíteni.
Cségély = háromszög = triangulum. Csetert = át-
mérő = diameter. Diszke = juh, tehén; hivall szadása
előtt egy két évvel. Esdeni a' légyről mondják: es-
di a' húst, mézet, máhát. Hetevény = fiastyuk. Gyö-
nyöríteni = mondják mikor fiatal személyek ked-
ves időtöltésben vannak egymással. Hajk, farováskor az
a' köz, mi a' forgács' helyén marad. Harapégés, le-
égett erdő' helye. Hatag = kiütés a' testen = Aus-
schlag. Higgadni = kilódulni, gyengülni. Izletni =
tüsszenteni, „megízlette őt a' tohák“ közmondás. Keme
vagy kelme = materia, textus, egy érdemes öregtől
hallám, mikép gyermekségben a' csiki plébánusok ezen
szavakkal fogtak a' sz. beszédhez: „Beszédem' kelméjét
megirta nn. 's a' t. Kodozni, az olyan korhantórol
mondják, ki inkább házal v. házagol, 's éhezik, mint-
sem dolgozzék. Könni- késő őszszel mondják a' szil-
váról: „megkönt;“ ismét a' pártában maradt leányrol:
„megkezdett könni.“ Kotyo, kotyosodni, a' gyü-
mölcseről mikor a' bordonással össze romlik, mondják =
a' Szilágyban = szotyos. Mágja = rakás. Mágjával áll
a' pénze, köz. Mer ek je = apró buglya. M é r c z e =
a' vékának negyedrésze. M a z u r = baromi munkát foly-
tató ember. Pest alatt- pest megett = kemencze
alatt- k. megett- nehól Pest = kemencze. P e t e r -
k é z n i a' rakó boronát a' sasfa' vésetjébe bele eresz-
teni. P o r o z s n y a k = az a' tojás, mellyeta fészekben
hagynak. P e j p arról mondatik, ki az l. r. betűt j-nek
mondja p. barlang bajlang. R a d i n a - a' gyermekágyas
nőnek a' kereszteleés előtt 's után küldetni szokott ele-
deleket teszi. Szokota, mindenre ügyelő emberről
mondják; „jó szokota ember. S o d a' kemencze' belső
oldala, melly mellett a' tűz ég. Ű d ű l l ő az egyberu-
gó szántó földek közötti gyp. J e s z k e = ijedős-ló. V e -
s e l k e d n i = minden erejét valamire fordítani. V i k o -
t á l o d n i = vitatkozni. 's a' t. 's a' t. Ennyit a' hely' szűke
miatt ismertetésül.

vulságra esik. Az erdőket itt is, mint minde-
nütt hazánkban rendszeresen pusztítják. Ha egy
századig tart ezen pusztítás, a' maradék az erdő
gazdálkodás' tudományát, aligha lesz, hol gya-
korlatilag tanulja. Hijában! míg országoson nem
rendelkeznek honnósink az erdők' kezeléséről,
jobb állapotot remélni sem lehet — mind addig
boldog sinecuristák lesznek úgy nevezett erdősze-
ink. — Azonban a' háromszéki erdő pusztulás-
nak az is oka, hogy a' nagy tér' négy sor fal-
vai közül a' két közbelső sorbeliek egyenként,
vagy páronként emléket haladó szokás, vagy
egyezmény szerint a' közelebbi erdőháti faluk' er-
dőségein faiznak, az ilyen más határon faizó fa-
lukat s z i s z k é k n e k hívják. Szörce és Tamás-
falva tartanak illy ősi jogot a' kovásznai erdő-
ségekhez.

Kovásznánmulatásunk' utó napjaiban egy fur-
csa jelenetnek voltunk tanui. Nézőhely a' nemesi
bárház. Személyek lakószói, 's még valaki. Leve-
rő forráság uralkodott; millyen nyárutó' napjai-
ban nem ritkaság; minden teremtmény árnyékot
vagy frissítő folyamat keresett; a' nagy ház' ven-
dégei függönyözött ablakok megett különböző
gruppokban melázták; ásítottak, regéltek, 's ezer
módot vettek elé a' nyomasztó unalomtól me-
nekvésre. Egyszerre megnyilt a' nagy terem' szárny
ajtaja 's két férfi lépett bé, az egyik öt hat
lépésre hatolt az ajtótól előre, a' másik gondo-
san becsuká azt. Külsejök, öltözetök, 's főleg
az a' mód, mellyel békösöntének olly különös
és váratlan volt, hogy meglepetésünkben a' szó
elhalt ajkainkon, 's még azt sem tudók hirtelen
mit gondoljunk. Az első férfi magas nyulánk
termetét könnyűszerű nyári öltöny, hátán ke-
reszthe vetett vékony köpenynyel fedve, szinte tér-
dig porlepte alruhája sok, viszontagságra muta-
tott; sipkája, mellyet le venni vagy elfelejtett,
vagy nem akart, mélyen homlokára ereszkedve,
szemeinek borzadalmas játékát alig fedezhette;
arcza sáppadt, az elkeseredés' kétségbeesés' bé-
lyegeit tükrözé; jobbájában sulyos botot tartott,
's balját az övében fénylő pisztolyon inkább gé-
pileg mint czélzathól nyugtatván — kérdő te-
kintetét többszörösen körül hordozta a' szobor-

rá meredt társaságon. Társa egy elcsigázott szomorú kép meredt indulatlanságban elfoglalt helyéhez mintha czövekelve lett volna, lesütötte szeméit 's nem moccan.

Ezen időtájban voltak napi renden némelly való 's nagy részint költött kalandok Sobriról; ritka falu 's város volt az; a' hol nem látták volna, legalább nem borzadtak azon esettől, hogy ő, vagy czinkosai közül egy rajtok út, 's ki tudja mit nem követend el velök. Itt szóról szóra úgy történt. Első gondolat, melly a' társaság' vitéz tagjainak agyában megvillant: „ez Sobri“ 's a' legcsekélyebb dolog a' mit vártak volt, hogy ez most pisztolyával sorjában le lödözi becses személyöket, vagy egyenkint kitekeri nyakukat. A' nők elsápadtak, a' hegyes bajszu singnyire ejtette le álkapczáját, 's mint mimosa pudica szárai, úgy konyulának le délczeg bajszodrai — a' gyógyszeráros mérgeit kívánta tárából 's a' t. Mindezek egy pillanat' szüleményei voltak; a' midőn az új vendég magához térve azon meglepetésből, mellyet megjelenése okozta rezentsége a' társaságnak rajta is kitüntett, megtöré a' feszültséget mindegyre nevelő hallgatást.

„Ez vendégfogadó, monda ő határozott hangon“, ide igazítottak.

„Igen - nem - igen“ felele a' bátrabbik közülünk.

„36 órája, folytatá amaz, hogy egy falatot sem ettünk én és társam — nincs-e itt pénzért enni való?“

„Oh hát csak ez a' kívánsága nemzetes Sobri urnak“ gondolók mindnyájan egyszerre — „igen is, mondók többen egyszerre, „még pedig ingyen“ 's dictum factum, mi előtt újabban szóhoz juthatott volna, az asztal a' háznál találtató étel és italnemükkel a' pazérlásig elhalmoztatott. — A' vélt rabló szépen leraká egyszeglebbe fegyvereit, 's podgyászát, neki rohan a' a' terített asztalnak, 's minő étvágygyal láttak hozzá társával a' munkához, arról csak annak van képzete, ki valaha maga is éhezett, vagy a' ki látta miként eszik a' tanuló, mikor 14 héti városi kosztozás után legelsőben ül principalisa' asztalához.

Alig elégité ki hősünk éhsége' sürgetőbb követeléseit, 's im' arcza derült nyájas lón, mily-

lyen a' nyugott keblü becsületes emberé, ijesztő vad vonásai kisimultak, 's kisült, mikép ő egy Békes vmegyei fiatal ügyész, a' ki e' testvér hazát a' tudás' vágyától ösztönözve, annak nyelvét, szokásait, jelesebb férfait, ritkaságait saját testi lelki szemével látandó egy tanuló ifjú társával utazik hazánkban. Ő azon gondolat-
tal, hogy Háromszék minden szükségesekkel ellátott vendéglők' bővíben van, nem gondoskodván magáról; másfelől azon körülményt, hogy Erdélyben a' vendégfogadók' hijányát, honnosink' szives őszinte vendég szeretete gazdagon pótolja, nem ismervén, az éhség miatt szinte túlságokra vitemült. Ez egy sok oldalulag mivel, szépepérsü férfi volt; kinek ismeretsége 's társalkodása emlékeim gyűrűjében egyik becses drágakő maradand. Vajha nálunk is minél többen indulnának el ifiaink közül, látni, ismerni saját szemökkel hazájokat 's annak minden felől kiáltó ezer szükségeit!!

Ezen eseményből két tanuságot huztam ki: 1) azt, hogy nem jó töstént megijedni, mert az ijedség éppen akkor veszi eszt embernek mikor legtöbb szüksége van reá; 2) hogy az étvágy szerző 's ingerlő szerek közt leghathatosb szer látni mikép mulatja magát egy jól terített asztalnál az, ki jó egészség 's 5—6 mértföldnyi utazás mellett 36 óráig egy falatot sem evett.

(Folytatása közelebből.)

Árokalyi.

Titoknoki előadás a' magy. t. társaságnak 183%beli dolgairól.

A' társaságnak, most befejezett academiái évi munkálkodásairól kívánván jelentést tenni, mindenek előtt a' nyelv körüli munkálatokat kell említenem, és pedig különösen a' nagy szótár' munkába- vételét, miután annak terve még egyszer átnézetett, példányczikkelyek dolgoztattak 's a' társaság által közrebocsátott Zsebszótár' fonalan az osztályi illetőségek kivonattak. E' mellett a' nálunk még pályáiban fekvő hadtudományi műnyelv' kidolgoztatásáról is gondoskodott a' kis gyűlés, felszólítván egy előre minden e'

szakkal foglalkodó hazafit is idevágó készületei közlésére; minek következtében Virágh József egy csapat általa ajánlott műszavakat már be is küldött. Továbbá pótlékokat a Zsebszótárhoz Balasházy, Fábian, Réczely r. tagok írtak össze; az ezen academiai évben megjelent Tájszótárhoz Horváth József rt. Vas és Hont megyeieket, Horváth József lt. balaton-mellékieket; köszönettel fogadta a' társaság több, kebelén kívüli, hazafiak' szives közléseit is, így Tatai János lövői plébánus Soprony, Vas és Zala, Makáry György ügyvéd Egerben Heves-Szolnok, Hanák János keg. isk. prof. Nyitrán Abauj, Ruchietl Miklós Tornamegyei, Sümeghy Pál piarista szege-di, Plötz András Abauj és Csongrád megyei, Vas József piarista göcseji tájszavakkal nevelték a' társaság' gyűjteményét. S midőn ez itt a' mult évek' szokása szerint, köz helyen megemlítetik, egyszersmind azon reménye fejeztetik ki a' társaságnak, hogy e' munkás részvét nem fog megszűnni a' társaság' szokásának folyvást nevelgetésében, hogy az egykor minél teljesebben adathassék a' nemzet' kezeibe. Hasonlókép örömmel vétetett károlyfejérvári kanonok Lukácsi Kristóftól a' magyar és régi örmény nyelvben találtató rokon-hangu's értelmű szók' összejegyzése, mik becsesen nevelik a' társaság' tagjai által már befejezett összehasonlítását nyelvünknek a' miénkkel érintkezésbe jött nyelvekkel.

Nyelvünk' régi emlékeinek, annak mind belső mind külső történetei' tekintetéből gyűjtését ez évben is folytatá a' társaságnak e' részben külön megbizott r. tagja Döbrentei Gábor. Szám szerint ez izben tizenegy levéltárból's a' nemz. muzeum' gyűjteményeiből 76 darab irattal neveltetett a' társaság' gyűjteménye a' XVI. századból, 160nal a' XVIIből, használandók a' Nyelvemlékek' gyűjteményében, melynek első kötete tavál óta a' közönség' kezében van, a' másodiknak nyomtatása pedig végéhez közelít.

— Atmenvén a' tudományi munkálatokhoz, itt a' történettudományi nyomozások érdemelnek első helyet. Ugyan is Kállay Ferencz rt. a' keleti nyelvek' magyar-történeti fontosságáról, valamint a' magyarok' ősi honáról, Jerney János rt. a' magyarországi bessenyőkről értekezett, Podhradzky József lt. Sáros-Patak' történeteit, Zermegh János' életét adta, Agnes és Beatrix

hgnőkrül, Balmazújvárosról, Érsekújvárról, sz. Márton' születése' helyéről's Nádasdy Tamás' hitvallásáról, — Péczely József rt. a' régi's új kor' történetirői' becséről értekezett; Hoblik Márton lt. a' Veröcze megyei néplakodalmi szokásokat írta le. Továbbá Györy Sándor rt. a' fel-és visszatorlásról értekezett, Vásárhelyi Pál rt. a' Berettyónak a' Bege' módjára hajózhatóvá tételéről, Vállas Antal rt. a' napfogyatkozásokról. A' hadtudományi helyre elválasztott első rendes tag Tanárky Sándor, a' hadtudományoknak különösen nemzetünk' fentartására való fontosságáról szóló értekezés' olvasásával foglalta el székét. Wurga János lt. a' philosophia' encyclopaediáját folytatta, Horváth Zsigmond lt. a' népnevelésről szólott. A' törvényosztályból Sztrokay Antal rt. a' házassági törvények', szertartások' és viszonyok' szemléjét adá, Szalay László rt. Kollár Adámot mint jogtudóst állítá elő, Szléménics Pál rt. az örökségi jóságokról értekezett. Ismét Frivaldszky Imre rt. a' magyarországi közszen-telepeket adá elő. Végre beszédekkel üllék elhunyt társaik' emlékezetét: Balogh Pál Forgó Györgyét, Bugát Pál Schuster Jánosét, Sztrokay Antal Perger Jánosét, b. Eötvös József Kölcsey Ferenczét. Némellyek' e' dolgozatok közül a' jelen ülés' folytatában lesznek a' közönség' elibe terjesztve; 's mind részint a' társaság' Évkönyveiben látandnak világot, részint a' Tudománytárban, a' mennyiben e' lefolyt évben még ki nem jöttek.

El voltak a' tagok a' nyomtatás végett beküldött kéziratok' vizsgálatával is foglalva. Ugyanis a' mult évről maradtakhoz 9 járult még különösen egy egy classica-literaturai, szépliteraturai, philosophiai, historiai, műtani, törvényi, közigazdasági's két hadtudományi; visszavetttet 13: elfogadva lön a' következő négy, u. m. A' hellen classicusok' 2d. kötetébe Plutarch' Parallelái, első darab, görögbül fordíták D. Székács József és D. Taubner Károly; ugyan azon gyűjtemény' 3d. kötetébe; Szikrák a' hellen szónokokbul, Szabó Istvántól; a' Külföldi Játékszin' XIXd. kötetébe: Az epigramm, Kotzebue' vígjátéka, fordítva Kazinczy Gábor által; 's végre: Az ember' szelleme, Hartmann ut. D. Soltész János. — A' Tudománytárba küldött's vizsgálat alatt voltakhoz járult 20 dol-

gozat; 's közülök elfogadtatott 16, visszavette-
tett 5, visszavéteztett 1, vizsgálat alatt 3:

Megjelentek a' társaság' utolsó köz' ülése óta:

1. Tudománytár (1858) XXd. kötet, 's (1859)
1 — 10 füzet.

2. Magyar tájszótár, kiadta a' m. t. t.

3. Nyelvtudományi pályamunkák, kiadja a' m.
t. t., második kötet.

4. Romai classicusok, magyar fordításokban,
kiadja a' m. t. t. Harmadik kötet: J. Caesar
minden munkái' első darabja Szenczy Imrétől.

5. Közhasznu népi oktató könyv, Edvi Illés
Páltól. Második kiadása (a' „Neptanító könyv“
2. és 3d. darabja.)

6. Philosophiai anthropologia. Irta Kőteles Sám.

7. Elmélkedések a' physiologia' 's psychologia'
körében, különös tekintettel a' polgári és er-
kölcsei nevelésre. D. Mocsi Mihálytól.

8. Blair Hugo' rhetorikai és aetheticai lecz-
kéi, Kis János által. Második kötet.

9. Kazinczy Ferencz' eredeti munkái. Máso-
dik kötet. Utazások.

10. Sebészség. Chelius után. Harmadik kötet,
ford. D. Smalkovics Mihály.

11. Eredeti játékszín; kiadja a' m. t. t. VIII.
kötet: Az Atyátlan. Tóth Lőrincztől.

12 — 13. Külföldi játékszín, kiadja a' m. t.
t. XIV. kötet: Zászlótartó, Schröder ut. Mol-
nár Sándor. XV. k. A' levelezők; Ész és szív,
Steigentesch ut. Külkey; Kénytelen házasság,
Molière ut. Kazinczy Ferencz. XVI. k. Rágalom
iskolája, Sheridan ut. Tóth Lőrincz. XVII.
k. Romeo és Julia, Shakespeare ut. Náray Antal.

16. Magyar t. társasági névkönyv, astronomiai
napkönyvvel és kalendáriommal 1859re.

Az alaprajz által a' társaságnak kötelességei
közé tett játékszini ügy' előmozdítására a' szo-
kott versenyjutalmon kívül, ez évben is egy kü-
lön választmány munkálódott, melly a' magyar
szinműtárt ismét tizenkilencz darabbal nevelte.

Az ez évi különféle jutalmazásokról külön
jelentések fognak szólni.

A' külön tudós testületekkel viszonyát ille-
tőleg, a' társaság ez évben a' florenczi Acade-
mia della Crusca, a' bajor és porosz kir. aca-
demiák 's a' philadelphiai philos. társaságtól vet-

te évkönyveik' legújabb köteteit.

Örömmel tapasztalta a' társaság ez évben is
a' hazafiak' buzgóságát az academiái gyűjtemé-
nyek' nevelésében. Köszönettel fogadta soknak
kedveskedéseit a' pénzgyűjteményhez, a' kézi-
rattárhoz, D. Zipser és Kubinyi Ferencz urak'
ásvány- küldeményök' második századát; Hor-
vát Endre' közel hétszáz darab könyvből álló
hagyományát; de nem lehet itt és minden al-
kálommal külön ki nem emelni gróf Batthyány
Gusztav' nagylelkű ajándékát, melly közel har-
minczézer kötetre megyen, 's testvéregróf Bat-
thyány Kázmér' kisebb, u. m. valami 1800 da-
rabra menő válogatott gyűjteményét, mellyek-
kel ez évben az academia' tudományos segéd-
forrásait nevelték. A' társaság ohajtja azon idő-
minél előbbi megjelenését, midőn módja leszen
ezeket, gróf Teleki család által felajánlott ritka
hecsü könyvtárral, együtt felállítva, a' közönség'
használatának megnyitni.

— Tagjai' sorára tekintvén a' társaság, új vesz-
teségeket, új hézagokat fájtal. Az igazgató ta-
nácsból b. Prónay Sándort, hazánk' egyik leg-
tudósabb és köztiszteletű férfiát ragadta ki a'
halál; a' rendes tagok közül Horvát Endrét, Ár-
pád 's több szerencsés eposi művek' szerzőjét;
a' levelezők' sorából Angyalffi Mátyást, a' gaz-
dasági ismértek' buzgó terjesztőjét; Buczy E-
milt, ki aetheticai dolgozataival vont magara fi-
gyelmet, 's utóbbi éveiben Plato' áttételében fá-
radozott; a' sokféle ágazó munkásságu Gorove
Lászlót, ki még élete' utolsó évében is egy,
nemes lelke' irányát jellemző alapítványtétellel
biztosítá emlékezete' fenmaradását; és végre tisz-
teleti társai közül Guzmics Izidort; a' mind vé-
geiglen buzgón fáradozott férfit, közepén egy
áldandó pályának, 's félbeszakasztva őt egy ter-
jedelmes munka' alkotásában, melly litteraturánk'
disze lendett. Időrül időre új elmék tűnnek fel,
új gyümölcsök teremnek, kárpótlandók bennün-
ket a' veszteségekért; de mégis fájdalmas any-
nyi jókat, kikhez tisztelet, régi megszokás, ba-
rátság kötött, mellőlünk kimulva látni; 's ezek,
—sőt a' jobbak' legjobbjai közé tartozott, ki-
nek nevét nem lehetett ez imént az elváltak-
hoz illetődés nélkül soroznom.